

революцій, „воєнного комунізму” та „надзвичайщини” з відповідно засвоєними ними, тобто кадрами, ідеологією, психологією, методами роботи. Саме „суб’єктивно-особистісні якості кадрів управління були значущим елементом, що визначав протиріччя непу, що гальмував і навіть перешкоджав розвитку ринкових відносин і лібералізації політичної системи” [6, 396].

Кооперація, характерна ознака цього періоду, була важливим фактором, інструментом, за допомогою якого вдалося відновити господарство, і яка взяла на себе посередницькі функції у заготівлі, постачанні та розподілу товарів між державою та населенням.

Неп умовно можна поділити на два періоди. Перший з них тривав від запровадження непу у 1921 р. до 1925 р. Він характеризувався покращанням економічної ситуації в країні, супроводжувався відповідними економічними реформами. Другий етап розпочався у 1926 р. Він ознаменував собою кінець непу як прояву ринкової, капіталістичної економіки на відміну від економіки соціалістичної. 1928 рік, за версією В. Данілова, був початком згортання, або його „зламу”. Хлібозаготівельна криза 1927-1928 рр. та дії радянської влади у той період стали першими проявами згортання непу, вони стали свідченням того, що „...діалог „влада-селянин” завершився. Наступав час владного, жорстокого монологу командного спрямування” [7, 22]. 1929 рік вважається сучасними дослідниками як такий, що символізував кінець нової економічної політики.

Отже, впровадження нової економічної політики було зумовлено цілою низкою об’єктивних факторів, серед яких слід зазначити руйнацію господарства країни, спричинену революцією 1917-1920 рр., Першою світовою та громадянськими війнами, наростанням кризових явищ у соціальній сфері, що вилилося у низку селянських виступів та піднесення антибільшовицьких настроїв серед українського селянства, незадоволеного продовольчим тиском держави у вигляді продрозверстки, повний занепад індустріальних підприємств, керування якими більшовицькі кадри, що не мали відповідної освіти були не в змозі здійснювати, гостра паливна та продовольча кризи.

Не викликає жодних сумнівів той факт, що була наявна повна несумісність між політичною системою, що склалася у 20-тих роках минулого століття, та непом, який за своєю суттю був ринковим. Симбіоз цих двох несумісних явищ не міг існувати тривалий час. Саме політична криза, що виникла після смерті В. Леніна, внутріпартійна боротьба, що точилася серед більшовиків, суперечки щодо подальшого економічного та відтоді і політичного розвитку країни, розгалужена бюрократична система з одного боку і, враховуючи половинчастість непівських реформ, а звідти і відповідні наслідки у вигляді соціального та економічного розшарування суспільства, періодичні економічні збої та кризи у вигляді „ножиць цін” між промисловими товарами та сільськогосподарською продукцією, та, відповідно товарного голоду та зростання цін на промислові товари, безробіття та кризових ситуацій під час хлібозаготівлі. На практиці виходило, що приватна власність виявлялася набагато ефективною, ніж власність суспільна, отже, вирішальну роль у питанні подальшого економічного

розвитку країни зіграли політичні догми, адже неп, як привід капіталізму, суперечив принципам соціалістичного будівництва, що їх сповідувало партійно-державне керівництво.

1. Капустян Г. Українська державність: етапи становлення (укр., рос. мова). – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2011 р.

2. Кульчицький С. Комунізм на Україні: перше десятиріччя (1919-1928). – К.: Основи, 1996.

3. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. // НАНУ; Інститут історії України /В.А.Смолій (відп. ред.) – К.: Наук. Думка, 2006; Ганжа О. Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917 – 1927 рр.). – К., 2000. ; С.Кульчицький Комунізм на Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928). – К.: Основи, 1996.; Кульчицький С.В. УСРР в добу нової економічної політики (1921 – 1928 рр.) Спроба постанови концептуальних засад реальної історії. – К.: Інститут Історії НАН України, 1995.; Калініченко В.В. Селянське господарство України в період непу: Історико-економічне дослідження. – Харків: Основа, 1997.; Капустян Г.Т. Дві „правди”, або українське село у двадцять років двадцятого століття. – Кременчук, 2003.

4. Корновенко С.В. До питання прогресивності продподатку 1921 року // Український селянин. Збірник наукових праць. – 2002. – Вип. 4.

5. Георгізов Г. Економічний спротив селянства та натуралізація селянського господарства України у переднепівський період // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – 2008. – Вип. 14.

6. Гимпельсон Е.Г. НЭП и советская политическая система 20-е годы. – Москва, 2000. – 439с.

7. Капустян Г.Т. „Надзвичайщина” та селянський опір в Україні (кінець 1920-х рр.) // Історія України: маловідомі імена, події, факти. – Київ: Інститут історії України НАН України. – 2005. – №31.

П.В. Киридон

КОЛГОСПНІ УПРАВЛІНЦІ В КОМУНІСТИЧНІЙ НОМЕНКЛАТУРНІЙ СИСТЕМІ ПОВОЄННИХ РОКІВ

Тоталітарна природа більшовицького режиму продукувала політичну систему, базовану на безумовній диктатурі правлячої партії. На переконання комуністів, вона „означає не що інше, як нічим не обмежену, ніякими законами, ніякими абсолютно правилами не зв’язану владу, що безпосередньо на насильство спирається” [1, 364]. Осередком такого політичного режиму виступала Комуністична партія. Проте, крім партії та підлеглих їй карально-силових структур, більшовицька влада мала спиратися на структуру виборних, позірно демократичних органів, до котрих належали й колективні господарства. Разом із радгоспами вони презентували комуністичний режим на селі. Цілком підконтрольні партії, колгоспи формально функціонували як волею селянства розбудовані, найдемократичніші з усіх нових виробничих утворень, ставши органічною складовою номенклатурної політичної системи Радянського Союзу.

Колгоспи були тим осередком, котрий демонстрував сприйняття компартійної диктатури більшістю народу. Своєрідність упровадження командно-адміністративного управління на селі спричинювалася традиціями ставлення місцевих

мешканців до активних дій влади. Тому форми державної номенклатурної політики в українському селі повоєнного двадцятиріччя потребують окремого висвітлення, що і є метою запропонованої статті.

Незважаючи на те, що немає формальних правових підстав зараховувати колгоспи до державних виробничих структур, номенклатурну організацію управління на селі ми розглядаємо як втілення колгоспної ланки радянської політичної системи. Колективні господарства, попри юридичний статус, постійно перебували в полі уваги партійних комітетів, радянських та урядових структур. Тож недержавну форму господарювання (колгоспну систему) поряд із радгоспним сектором цілком логічно розглядати в контексті державної номенклатурної політики, здійснюваної Компартією, адже колгоспи було так само включено в сферу номенклатурного контролю, як і промислово-транспортні, будівельні, торгівельні галузі економіки.

Відновлення більшовицької системи господарювання на селі було завершено (крім західних регіонів) до 1947 року, коли в Українській РСР постало 27 тис. 160 колгоспів [2, 16]. Протягом наступних років відбулося укрупнення колективних господарств, що спричинило скорочення їхньої чисельності до 16 тис. 506 наприкінці 1951 року [3, 552]. Надалі число колективних господарств зменшувалося і у зв'язку з „перереформатування” колгоспів на радянські господарства.

Режимові було вкрай важливо мати номенклатурне керівництво в колгоспах. „Зразковий статут сільськогосподарської артілі”, ухвалений 1935 року, передбачав, що в ній „загальні збори є вищим органом управління”. Останні мали обирати (на два роки) правління, голова якого здійснював „повсякденне керівництво роботою артілі та її бригад” [4, 519].

Але по війні, як правило, ігнорувалися законні норми формування колгоспного керівного складу, розбудова господарських структур на селі велася переважно адміністративними методами. Колгоспною демократією відверто нехтували. Зневажання законності стосовно колективних господарств набуло масштабності, спричинивши навіть втручання з боку центру. Головним приводом для силових дій Москви стали голод, котрий охопив ряд регіонів у 1946 – 1947 роках, і гострий дефіцит хліба в містах. Той продовольчий грабунок повоєнної України на фоні неврожайного лихоліття залишився в історії як кривавий злочин більшовицького режиму. Знову вдалися до номенклатурного адміністрування. 19 вересня 1946 року вийшла Постанова Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) „Про заходи ліквідації порушень статуту сільськогосподарської артілі в колгоспах”, котрою констатувалися повсюдні відхилення від демократичних засад: „... Загальні збори колгоспників для виборів правління, голови колгоспу і ревізійної комісії по кілька років не збираються, встановлені Статутом терміни виборів ... не витримуються. Справа доходить до такого неподобства, що голови колгоспів призначаються і знімаються районними партійно-радянськими організаціями – без відома колгоспників” [5, 15-16].

Справді, статутні принципи демократичної організації колгоспного життя відроджувалися повільно, адміністрування з боку начальства було в

українському селі звичним явищем. Диктатура політичного режиму домінувала. Навіть коли офіційно критикувалося ігнорування колгоспної демократії, йшлося тільки про відхилення від протокольно-формального боку справи: номенклатурне самоуправство слід було камуфлювати на паперово-діловому рівні демократичними процедурами.

Зрозуміло, що порушення найчастіше виявлялися у вирішальній ланці кадрових питань. Фахівці аграрного виробництва, техніки, механізатори були по війні вкрай затребуваними. Утрати трудівників призвели до того, що відповідальні посади в колгоспах обіймали зазвичай не підготовлені люди. Тривожним супроводом явища була надмірна плинність керівних кадрів. В одному з колгоспів Золочівського району Харківської області протягом 1946 року змінилося 4 голови, в Алексіївському районі протягом року – 27 голів, у Лозовському – 40, причому в 11 колгоспах сталося по 3 заміни [6, 34, 53 зв. – 54 зв.]. У республіці протягом першого півріччя 1947 року змінилося 7 тис. 415 голів колгоспів (27,3%!) [2, 16].

Правляча каста мусила рятувати ситуацію. Робилася ставка на апаратні заходи. В арсеналі більшовиків не було інших інструментів регулювання діяльності управлінської системи. Тож номенклатурні лещата поволі стискали контроль над цією сферою, адміністративними методами долаючи проблему.

Покарання стосовно голів колгоспів було найуживанішим способом номенклатурно-управлінської практики. У важкі часи голоду саме керівників аграрних господарств найчастіше притягували до кримінальної відповідальності. Протягом 1946 – п'яти місяців 1947 років у республіці було засуджено 2 тис. 230 голів колгоспів (8,2%). В окремих областях було ув'язнено кожного десятого голову артілі [2, 17, 21]. Кримінальним переслідуванням піддавалися й інші колгоспні управлінці, найчастіше – агрономи та ветеринари.

Після подолання найтяжчих часів стосовно голів колгоспів влада продовжувала послуговуватися адміністративними методами. 1951 року всіх керівників колективних господарств УРСР було взято в номенклатуру обкомів, а голів найбільших із них увели до відповідного переліку ЦК КП(б)У [7, 242]. Суто номенклатурним заходом політична верхівка наводила лад у колгоспному управлінні, але й надалі потенціал керівництва колгоспами в більшості випадків залишався незадовільним. Затяжне відставання аграрного виробництва перетворилося в повоєнні роки на хронічну проблему.

Критичний стан колгоспів часто спричинювався низькою компетентністю повоєнних функціонерів цієї ланки. Станом на вересень 1950 року в республіці на 26 тис. 849 колгоспів припадало 1 тис. 945 спеціалістів сільського господарства, тобто щонайменше 92,8% господарств не мали підготовлених кадрів. У колгоспах УРСР трудилося тільки 964 дипломовані агрономи, 285 зоотехніків, 50 ветеринарів. Лише 13,4% голів колективних господарств мали аграрну освіту [8, 244; 7, 243].

Голів колгоспів та спеціалістів робили винуватими за невдачі й провали, котрі швидше були породженням об'єктивних обставин повоєнної розрухи та політики Кремля щодо села, а не помилок сільських управлінців. Зазначимо, що масштаби чисток колгоспного апарату набули настільки загрозливих форм, що змусили ЦК

ВКП(б) в липні 1947 року ухвалити постанову „Про неприпустимі факти частоті змінюваності та необґрунтованої віддачі під суд голів колгоспів”.

Разом із тим, (характерна риса номенклатурної практики Компартії) по війні з головами колгоспів Московське керівництво демонстративно пов’язувало сподівання на успіх відбудови сільського господарства. Це підтверджується ситуацією в УРСР, особливістю якої стала втрата на селі впливу осередків КПРС і рад. Парторганізації там були нечисельними і не грали помітної ролі. Безсилі сільські ради користувалися переважно колгоспними приміщеннями, гужовим транспортом. Тож лише керівники колективних господарств представляли реальну впливову номенклатурну структуру в повоєнному селі, чим і було зумовлено постійний репресивний тиск влади на цю категорію управлінців. Підпорядкування номенклатури голів колгоспів, захищених статутним демократизмом, було принциповою задачею відродження тоталітарних засад більшовицького режиму на селі.

Під зміцненням колгоспів розумілася переважно перестановка керівних кадрів шляхом „відбору і висунування на цю роботу перевірених у політичному і діловому відношенні спеціалістів” [9, 334-341]. Традиційними залишалися уявлення про ефективність роботи колективних господарств як залежну від номенклатурного супроводу. Справи вирішували чиновники, котрі командними заходами втручалися в аграрний сектор. Як приклад, у Закарпатті 1955 року на кожен колгосп припадало 4 відповідальні працівники району [10]. Адміністрування намагалися виправляти більшість проблем аграрного виробництва.

Про приклад безпосереднього втручання партійно-державної номенклатури у колгоспні справи, показове ігнорування колгоспної демократії згадує П. Шелест. Він описує випадок, що стався з ним, першим секретарем Київського обкому, 1958 року. Ніби випадково (заблукав у темряві) він завітав до одного з сіл Білоцерківського району, де якраз йшли колгоспні збори з виборами голови. Райком нав’язував „привозну” кандидатуру, а люди не погоджувалися з нею. П. Шелест оцінив ситуацію і прийняв рішення залишити старого голову. Колгоспники були від того в захваті! [11, 17-18]. Але ж фактично сталося номенклатурне призначення, а не вибори голови. Добре, що думка секретаря ЦК збіглася з бажаннями більшості колгоспників.

Аналогічну подію згадував перший секретар ЦК КП(б)У Л. Мельников. У колгоспі Київської області районне керівництво нав’язувало кандидатуру на голову скомпрометованого керівника. Оскільки збори тривали дві доби, у приміщенні залишилося 150 із 700 осіб. Присутні начальник районної міліції та прокурор кожному, хто критикував номенклатурного кандидата на посаду, ставили запитання: „Де ви були в час окупації?, а ваша дружина?, а діти?” [12, 62-63]. Така практика адміністративного тиску була масовою.

Іншим методом номенклатурного перегрупування управлінських кадрів на селі стали скорочення колгоспів шляхом їхнього укрупнення чи об’єднання, що дозволяло оперативно позбавлятися від керівників аграрної сфери, котрі чомусь не влаштували районні чи обласні номенклатурні підрозділи. Кампанію влиття малих колгоспів у більші та

об’єднання невеликих господарств започаткувала постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) 30 травня 1950 року. В Українській РСР ліквідували дрібні артіль (20 тис. 320 утворень було об’єднано в 7 тис. 812 колгоспів) [13, 373]. Одночасно відбулося облаштування колгоспів дієвими парторганізаціями, котрі запрацювали в 3/4 колективних господарств (1945 року – в 1/7) [14, 333-334]. Проте кількість колгоспів і надалі залишалася завеликою. Станом на 1954 рік в Українській РСР налічувалося 15 тис. 727 господарств [15, 12].

Способом підпорядкування колгоспів владі була персональна „партизація” керівного складу господарств. Завдяки зростанню партійності голів артілей міцнішав вплив режиму на колгоспну номенклатуру. Так, 1954 року на Київщині серед керівників колгоспів члени партії представляли 76,6% [16, 74; 15, 91].

Часи „відлиги” позначилися помітним збільшенням прошарку комуністів серед селян. Станом на 1 січня 1962 року парторганізації колективних господарств Української РСР налічували, порівняно з 1956 роком, на 345 тисяч комуністів більше [17, 239]. Тож зростання чисельності партійних серед голів колгоспів є природним.

Невпорядкованими тривалий час залишалися відносини колгоспної та сільрадівської номенклатури. Безглузду плутанину викликало вже те, що в межах окремих сільських пунктів по війні діяло кілька колгоспів. Після укрупнення останніх виникла інша неузгодженість. Так, у республіці на території 735 колгоспів функціонувало по 2, 105 – по 3, 10 – по 4, 2 – по 5 сільських рад [18].

Політично-виробничою тенденцією часів „відлиги” стало перепрофілювання колгоспів на радянські господарства. Так фіксувалося одержавлення аграрних господарств із наданням їм юридично іншої форми власності. Протягом 1954 – 1960 років в СРСР на базі колективних господарств виникло 2 тис. 227 радгоспів. Щоправда, в Українській РСР процес не став таким масштабним як у Радянському Союзі загалом, і за означений час змінився статус тільки 155 колективних господарств (1,5%). Згодом одержавлення колгоспів постановою ЦК КПРС 16 лютого 1961 року було засуджено за „перегини”, а колгоспну систему визнано такою, що відповідає вимогам до сучасних виробничих відносин [21]. Колгоспна номенклатура одержала „друге дихання”.

Головування в колгоспах, зазвичай, вважалося малопрестижним з огляду на апаратний статус. До такої номенклатури було зверхнє ставлення районного та обласного начальства. Колгоспи посідали найнижчий шабель в ієрархії виробничих установ країни. За відсутності захисту від втручання партійно-державної номенклатури, колективні господарства були об’єктами визиску та матеріальної експлуатації. Адміністративно-командна система нещадно плюндрувала демократичні засади сільськогосподарських артілей. Однак керівники колгоспів як загіг номенклатури часто обходилися з колективною власністю як зі своєю, ставилися до селян так, як поміщики в феодальному суспільстві. Зауважимо, що існував номенклатурний прийом компенсації втрат обійденим привілеями керівникам колгоспів завдяки

наданню їм майже необмеженої влади в межах господарства.

Наголосимо на іншій стороні номенклатурного статусу голів: безправ'ї у зносинах із районно-обласним начальством. Перебуваючи в номенклатурі останніх, керівники господарств на селі одержували посаду з його волі й мусили постійно розплачуватися за можливість надалі обіймати крісло керівника. До того ж голови колгоспів були останніми цапами-відбувайлами, коли шукали, на кого покласти провину за невдачі й порушення в аграрній сфері. „Не може бути поганих колгоспів, а можуть бути погані керівники, нездатні подолати відставання, – йшлося в постанові ЦК ВКП(б) 9 липня 1950 року. – Зміцнення складу голів колгоспів – невідкладна задача” [20, 325-326].

Приниженість колгоспної номенклатури демонструвалася вищим начальством регулярно, переважно методом чиновницьких перевірок. Адже голови колективних господарств були безпосередньо долучені до матеріальних благ аграрного виробництва і могли зловживати правом розпоряджатися цими цінностями. Номенклатурні схеми вдало використовували цей атрибут владних повноважень. У колгоспі Новострілищанського району Львівської області 1955 року протягом одного дня побувало п'ять різних комісій і представників райкому партії, райвиконкому та МТС. Усі „вивчали” одне й те ж питання [21]. Пригощання „гостей” як й їхня поведінка привертала увагу не дуже ситих селян. Перший секретар Кишеньківського райкому партії на Полтавщині Ф. Капустян обурювався обласним чиновництвом: „Приїжджає такий уповноважений, меле, що йому збагнеться з питання заготівлі молока, ... нахапає різних фактів і від'їжджає, щоб швидше доповісти бюро обкому партії про наявні недоліки і наголосити, що райком партії заходів не вживає...” [22, 26].

Якщо зважити на чиновницьку потужність управлінських аграрних утворень (на початку 1960-х років у Міністерстві сільського господарства СРСР було приблизно 250 управлінь і відділів [17, 232]), можна уявити масштабність номенклатурного „гвалтування” сільськогосподарського виробництва.

Колгоспно-радгоспна сфера, незважаючи на багаторазові спроби реформування та перебудови, залишалася в повоєнне двадцятиріччя регресивною формою господарювання. Станом на 1963 рік влада офіційно визнала відстаючими в Українській РСР 1 тис. 311 колгоспів і 87 радгоспів. Збитковість виробництва, нерентабельність діяльності, заборгованість господарств перед державою – ці явища радянської дійсності 50–60-х років ХХ століття характеризували безперспективність колгоспної системи як такої.

Влада застосовувала спроби покращення справ адміністративними методами, покладаючись переважно на номенклатурні важелі впливу. Докладалося зусиль із метою підтримки управлінської ланки колгоспів. Однак бажаного перелому в сільськогосподарській сфері так і не сталося.

1. Ленін В.І. До історії питання про диктатуру (Замітка) / В.І. Ленін // Повне збір. творів. – Т. 41. – К.: Політвидав України, 1974.

2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі: ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп. 46. – Спр.

2277.

3. Нариси історії Комуністичної партії України (видання друге, доповнене). – К.: Видавництво політичної літератури України, 1964.

4. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам: Т. 2. – М.: Политиздат, 1967.

5. Хрестоматия по истории КПСС. В 3-х т. – М.: Госполитиздат, 1963. – Т. 3 (1945 г. – апрель 1962 г.).

6. Державний архів Харківської області. – Ф.2. – Оп. 2. – Спр. 993.

7. ЦДАГО України. – Оп. 24. – Спр. 1524.

8. ЦДАГО України. – Оп. 24. – Спр. 716.

9. Политбюро ЦК ВКП(б) и Совет Министров СССР. 1945 – 1953 / Составители О.В. Хлевнюк, И. Горлицкий, Л.П. Кошелева, А.И. Мизюк, М.Ю. Прокуменчиков, Л.А. Роговая, С.В. Солюкова. – М.: „Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2002. – С. 334 – 341.

10. VI Закарпатська обласна партійна конференція // Закарпатська правда. – 1955. – 10 грудня.

11. Петро Шелест: „Справжній суд історії ще попереду”. Спогади, щоденники, документи, матеріали / упоряд.: В. Баран, О. Мандебура та ін.; за ред. Ю. Шаповала. – К.: Генеза, 2003.

12. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 24. – Спр. 1871.

13. Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, т. 2 / Ред. колегія: В.В. Юрчук (голова) та ін. – К.: Політвидав України, 1977.

14. Верт Н. История советского государства. 1900 – 1991: Пер. с фр. – 2-е изд. / Н. Верт. – М.: Прогресс-Академия, Весь Мир, 1995.

15. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 46. – Спр. 6882.

16. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 46. Спр. 6172.

17. Тимцуник В.І. Реформування системи влади та державного управління в УРСР (1953 – 1964 рр.): Монографія / В.І. Тимцуник. – К.: Вид-во НАДУ, 2003.

18. Доклад секретаря ЦК Компартии Украины Н.В. Подгорного на октябрьском Пленуме ЦК КПУ // Правда Украины. – 1959. – 25 октября.

19. Президиум ЦК КПСС. 1954 – 1964. Черновые протокольные записи заседаний. Стенограммы. Постановления. Т.1.: Черновые протокольные записи заседаний. Стенограммы / Гл. ред. А.А. Фурсенко. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: „Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2004.

20. О задачах партийных и советских организаций по дальнейшему укреплению состава председателей и других руководящих работников колхозов. Постановление Совета Министров СССР и ЦК ВКП(б). 9 июля 1950 г. / КПСС в резолюциях... изд. восьмое, т. шестой. – М.: Политиздат, 1971.

21. Ганій Д.Г. Підносити рівень організаційної і політичної роботи в масах / Д.Г. Ганій // Радянське слово. – 1955. – 9 грудня.

22. Державний архів Полтавської області. – Ф.15. – Оп. 1. – Спр. 1583.

В. П. Козоріз, О. З. Силка

СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ 1929 Р. У ЦЕНТРАЛЬНО-УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ (НА ПРИКЛАДІ С. ВЕЛИКИЙ ХУТІР ТА Х. НОВА БІРЮЧКА)

Загальна історія України складається з безлічі „маленьких” історій сіл, міст, громадських об'єднань, культурних організацій, військових формувань тощо. Досліджуючи причинно-наслідкові закономірності тих чи інших історичних подій не забуваймо про основну дійову особу – людину. У нашому випадку – це селянин, селянин-українець, який з діда-прадіда